

ІНФОРМАЦІЙНА ДОМІНАНТА ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано методологічні аспекти діяльності вчителя іноземних мов у контексті його інформаційної діяльності. Розглянуто суттєві риси інформаційного суспільства, що впливають на зміну статусу науки та освіти, зокрема й діяльності вчителів іноземних мов. Досліджено взаємозв'язок інформаційної діяльності з формуванням головних компетенцій вчителя.

Формування глобального інформаційного суспільства – знакова подія початку нового тисячоліття. Всесвітня мережа Інтернет і пов'язана з нею індустрія інформаційних технологій стрімко входять і органічно доповнюють всі сфери людської діяльності – економіку, політику, культуру, освіту, науку. На інформаційній стадії розвитку світової спільноти відбувається посилення інформаційного забезпечення в управлінні соціальними й економічними системами та постійна диверсифікація інформаційного сектора [1]. За М.Ю. Лермонтовим, до понятійного апарата інформаційного суспільства входять, зокрема *інформаційна реальність*, тобто всі види інформації у своїй сукупності; *інформаційний ресурс* як сукупність інформаційно-інтелектуальних зв'язків знань і засобів їх обробки; *інформаційне середовище*, яке розуміється як штучно створена людиною система, яка поєднує природні та технічні елементи, пов'язані з виробленням та використанням інформаційного ресурсу; *інформаційна домінанта*, інформаційно зумовлена і домінуюча характеристика суспільних відносин в умовах інформаційної глобалізації, яка закріплена системою інформаційно-інтелектуальних взаємозв'язків, що реалізуються електронним засобом.

Метою статті є аналіз методологічних передумов інформаційної діяльності вчителя іноземних мов в інформаційному суспільстві.

Суттєвими рисами інформаційного суспільства, на думку багатьох дослідників (Д. Белл, А. Тоффлер, М. Кастельс, Є. Данильчук) є інформація та інформаційні технології як стратегічний фактор розвитку виробничої сили сучасного суспільства, глобалізація процесів і явищ, що формує єдиний інформаційний простір і сприяє взаємодії культур; піднесення ролі інформаційного сектора, актуалізація інформації, знань і кваліфікації суб'єкта як провідного фактору управління, зміна ролі особистості як основного джерела оновлення світу, розуміння людини як цілісної особистості, яка реалізує свій творчий потенціал у взаємодії з природою і суспільством.

Зміни в суспільстві тісно зв'язані зі змінами в освіті, особливості якої визначаються системою фундаментальних знань, життєвих і професійних умінь та світоглядних орієнтирів, що регулюють людську діяльність у рамках певного типу суспільства. У зв'язку з цим можна виділити деякі тенденції розвитку освіти в інформаційному суспільстві, зумовлені системним, поліфункціональним розповсюдженням у різних сферах життєдіяльності людини інформаційних технологій. Передусім відбувається перебудова пізнання: змінюється характер пізнавальної діяльності, поглиблюється взаємозв'язок емоційно-чуттєвого, наочно-образного, формально-логічного та інтуїтивного мислення, формується системно-інформаційна парадигма як новий стиль мислення [2].

В інформаційному суспільстві також відбувається зміна статусу науки, яка набуває нової інтегративної функції, тобто, відбувається подолання вузької дисциплінарності та поява транс дисциплінарних зв'язків, інтенсивне використання наукових знань у різних сферах людської діяльності, гуманізація й гуманітаризація науки та переосмислення її ролі та місця в розвитку людства.

Серед найбільш значущих освітніх тенденцій інформаційного суспільства дослідники називають й усвідомлення цінності об'єктивного наукового знання, настанова на його постійне збільшення, цінність інновацій і прогресу, пріоритетність вільної самореалізації, творчості, формування нового типу діяльнійої культури людини.

Проте в суспільстві з'являються й зміни негативного характеру: комп'ютерні залежності, інформаційна небезпека, віртуалізація спілкування. На думку В. Миронова, новітні засоби комунікації, розширюючи можливості спілкування між культурами, водночас породжують цілий спектр комунікативно-психологічних проблем і проблему адаптації до них людини [3]. Прикладом може бути процес перенесення мови спілкування людини з комп'ютером на систему спілкування між людьми. Оскільки необхідною умовою спілкування людини з комп'ютером є певна алгоритмізація мови, відносно природної мови – це процес її спрощення за рахунок мінімізації змісту використовуваних понять, які повинні бути зрозумілими більшості людей. Але йдеться не тільки про зміну слів, а й про зміну самого стилю мислення, що може привести до неконтрольованого процесу комп'ютерної раціоналізації людського мислення і, як результат, негативно вплинути на характер вибору рішень, їх жорсткість, на здатність діалектичного сприйняття світу і зниження інтуїтивних можливостей людини.

На запобігання і подолання цих труднощів повинна бути спрямована модернізована мовна освіта, про що констатовано на Всесвітньому Самміті з питань інформаційного суспільства [4]. На сучасному етапі метою мовної освіти є розвиток мовної особистості в її комунікативному, прагматичному і когнітивному аспектах. За Рекомендаціями Ради Європи, у комунікативному плані користувач мови в процесі її вивчення набуває комунікативної компетенції, яка забезпечує його лінгвістичними й соціокультурними знаннями і мовленнєвими

вміннями, правилами інформаційного спілкування в різних сферах комунікації та здатністю адекватної інтерпретації отриманої інформації [5]. Прагматичний аспект пов'язаний з оволодінням різноманітними програмами інтерактивних обмінів з урахуванням їх культурного бачення. Загальні компетенції користувачів мови, які складаються з їх загальних знань світу, умінь та життєвого досвіду, а також з їх умінь вчитися, становлять когнітивний рівень мовної освіти [6].

Серед найважливіших обставин, які також доводять особливу потребу інформаційного суспільства у вивченні та викладанні іноземних мов, можна виділити глобалізацію інтеграційних суспільних процесів, міждержавну інтеграцію у сфері освіти, доступ до досвіду і знань у світі, до великого інформаційного багатства, до якісної освіти за кордоном. Сучасна мовна освіта виконує функцію встановлення взаєморозуміння між народами-носіями різних мов і культур, виступає ефективним інструментом успішної життєдіяльності людини в полікультурній і мультикультурній спільноті, формує свідомість особистості, її здатність бути соціально мобільною, вільно "входити" у відкритий інформаційний простір. Мовна освіта як результат передбачає оволодіння користувачами мови, вміннями розуміти носія іншомовного образу світу, "чужої картини світу" [7].

Зазначені фактори визначають контури системи, яка дозволяє виділити закономірності інформаційно детермінованих процесів взаємодії в сучасній мовній освіті, її інформаційну домінанту.

Успішність комунікативної, когнітивної та прагматичної іншомовної взаємодії в комп'ютерному середовищі залежить від готовності до неї вчителя іноземної мови, учня й середовища, що забезпечує умови такої взаємодії.

На готовність учителя до організації мовної освіти з використанням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) впливає рівень сформованості його особистої професійно-методичної системи: її цілей, методологічних підходів, методів діагностики, навчання, управління, контролю. Професійно-методична система вчителя вибудовується на основі загально дидактичних і специфічних для комп'ютерної освіти принципів. Серед принципів, виділених А.М. Коротковим, найбільш релевантними до викладання іноземної мови, на нашу думку, є:

- *принцип доцільності використання ІКТ*, який передбачає звернення до комп'ютерів тільки в ситуаціях, коли вони забезпечують отримання знань або формування вмінь, які недостатньо ефективно опановуються через комп'ютерні технології;
- *принцип особистісної цінності знань і вмінь* та обов'язкового використання навчальної діяльності;
- *принцип інтегративності*, який не тільки поєднує навчальну діяльність учня з методичною, організаційною діяльністю вчителя в навчально-виховному процесі, але й інтегрує навчальні дисципліни на основі загальних методів обробки інформації;
- *принцип варіативності*, який надає учню свободу вибору того чи іншого способу вивчення матеріалу, самостійного визначення форми допомоги у випадку виникнення труднощів.

Сучасному інформаційному суспільству відповідає й особливий характер професійної діяльності вчителя іноземної мови. Це, насамперед, інноваційно-творча діяльність, яка має проєктивний характер і передбачає альтернативність і багатоваріантність рішень у нових інформаційних умовах. Крок за кроком вчитель іноземної мови передає репродуктивні функції діяльності комп'ютерним системам обробки інформації, інформаційним технологіям, натомість розширює коло власної креативної діяльності в інформаційному середовищі.

Готовність вчителя до опанування нового стилю професійної діяльності на інформаційній основі формується через інформаційну діяльність як процес, в якому особистість перетворює і пізнає інформаційне середовище. В інформаційній діяльності вчитель виступає діяльним суб'єктом і трансформує процеси, явища інформаційного середовища в об'єкти своєї діяльності, найбільш повно реалізуючи свої здібності, потреби і прагнення (як задля власного розвитку, так і з користю для учнів).

Інформаційна діяльність вчителя іноземної мови безпосередньо пов'язана з компетентністю в галузі методології та передбачає організацію різних видів власної інформаційної діяльності:

- використання у самостійній педагогічній та дослідницькій діяльності універсальних технологій (традиційних і електронних) пошуку, обробки, маніпулювання, представлення, управління й зберігання інформації;
- розвиток мовленнєвої культури і володіння правилами професійного ділового спілкування і творчого співробітництва;
- відбір й акумуляція необхідних даних про резервні можливості застосування інформаційних технологій з метою задоволення професійних і загальнокультурних запитів, потреби у спілкуванні;
- оволодіння ергономічним і естетичним підходом до створення сприятливих умов здійснення інформаційної діяльності;
- формування знань основних принципів взаємодії в системі "людина – комп'ютер";
- рефлексія щодо відповідності цілей діяльності до постановки професійних і загальнокультурних завдань, оцінювання наявних ресурсів і раціональної організації процесу їх використання з метою надання творчого характеру своїй діяльності, мобільності, адаптивності в інформаційному середовищі.

Готовність учнів до вивчення іноземної мови в комп'ютерному середовищі передбачає не тільки засвоєння комунікативних і операційних умінь, але й підготовку до розумової діяльності: вміння усвідомити задачу – сприйняти її ціль як особистісно значущу, проаналізувати умови, спланувати структуру дій і організувати пошук відсутньої інформації, підібрати раціональний алгоритм її вирішення. Важливим є не тільки вміння

отримати результат, а й оцінити його повноту, достовірність, проаналізувати доцільність і ефективність своїх дій.

Готовність середовища визначається ступенем його відповідності принципу неперервного оновлення ІКТ, що потребує постійного вдосконалення й оновлення методичного забезпечення.

Саме тому на Конференції європейських міністрів освіти, що відбулася у Греції в 2003 році, було прийнято "Резолюцію про сприяння інтеграції ІКТ до європейських освітніх систем", в якій визначено цілі, потреби, проблеми і принципи впровадження ІКТ у навчальний процес, а також сформовано рекомендації керівним органам освіти [8]. У документі, зокрема зазначається, що роботу слід проводити з учителями всіх спеціальностей, у тому числі з викладачами іноземних мов, у 4-х напрямках:

- 1) узагальнення педагогічного досвіду використання ІКТ в освітніх системах, застосування комп'ютеризованих навчальних ресурсів і оцінювальних технологій;
- 2) сприяння професійному розвитку вчителів через вимогу при прийомі на роботу сертифікатів про опанування професійних умінь на основі ІКТ; внесення до робочого навантаження навчальних заходів з ІКТ; забезпечення діючим учителям регулярних тренінгів з метою оволодіння новими педагогічними технологіями;
- 3) розвиток вищими навчальними закладами, в яких готують учителів, досліджень стосовно інтеграції ІКТ в освіту, активне і системне застосування ІКТ у навчанні профільюючих дисциплін у вищій школі; запровадження програм перепідготовки педагогічних кадрів з метою підвищення їх кваліфікації за допомогою ІКТ;
- 4) стимулювання використання вчителями ІКТ для побудови професійної мережі, створення банку освітніх даних, співпраці у розвитку матеріалів для електронного навчання, підтримка ініціатив учителів щодо кооперації засобами ІКТ навколо певного предмету або рівня навчання; розповсюдження інформації про методи і методичні прийоми використання ІКТ у навчальному процесі.

Цією проблематикою не вичерпано методологічний аспект інформаційної діяльності вчителя іноземних мов, але саме ці напрями, на нашу думку, становлять найбільший інтерес для фахівців вітчизняної системи професійної підготовки вчителів іноземних мов для подальшого дослідницького пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лермонтов М.Ю. Информационные технологии и сфера социально-культурного управления // Философские науки. – 2006. – № 7. – С. 122-126.
2. Данильчук Е.В. Методологические предпосылки и существенные характеристики информационной культуры педагога // Педагогика. – 2003. – № 1. – С. 65-73.
3. Миронов В.В. Коммуникационное пространство как фактор трансформации современной культуры и философии // Вопросы философии. – 2006. – № 25. – С. 27-43.
4. Результати Всесвітнього Самміту з Питань Інформаційного Суспільства (Туніс, листопад 2005). – <http://www.isu.org.ua/>.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 11-14.
6. Resolution to foster the integration of ICTs in educational systems in Europe / Standing Conference of European Ministers of Education. – Greece, 2003. – P. 9-12.
7. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – С. 20.
8. Коротков А.М. Компьютерное образование с позиций системно-деятельностного подхода // Педагогика. – 2004. – № 2. – С. 8-9.

Матеріал надійшов до редакції 11.09.2007 р.

Самоїлюкевич І.В. Інформаційна домінанта діяльності учителя іноземних мов: методологічний аспект.

В статті проаналізовані методологічні аспекти діяльності учителя іноземних мов в контексті його інформаційної діяльності. Розглянуті суттєві характеристики інформаційного суспільства, які визначають зміни статусу науки і освіти, в тому числі діяльність учителя іноземних мов. Розкрито взаємозв'язок інформаційної діяльності і формування головних компетенцій учителя.

Samoylyukevich I.V. Informative Dominant of Foreign Languages Teachers' Activity: Methodological Aspect.

In the article the methodological aspects of foreign languages teachers' activity are analysed in the context of his informative activity. Substantial descriptions of informative society which determine the changes of status of science and education, including foreign languages teachers' activity, are considered. Intercommunication of informative activity and the formation of main jurisdictions of teacher is exposed.